

Török József:

Tíz éves a közművelődési szakfelügyelet

*„...dolgozni csak pontosan, szépen,
ahogy a csillag megy az égen,
úgy érdekes...”*
(József Attila)

Visszanézve úgy látom, szinte „talált tárgy” az a jelentés, amit 1999 őszén, a közművelődési szakfelügyelet elindulásakor Móricgát közművelődési feladatellátásáról írtam. Az első vizsgálat – kidolgozott módszertan és szempontrendszer híján – majdnem ösztönösen zajlott, keresgélve a helyes kérdéseket és az azokra adható szakmai válaszokat. De igyekeztem a minisztériumi megbízásnak megfelelni, mert rendkívül izgatott a feladat. Éreztem, hogy olyan új lehetőség van a szakma kezében, amivel *csak jól* szabad bánni. Azóta eltelt tíz év: alkalmas és elégséges idő egy átfogó rendszerkritikához.

Az alábbiakban megpróbálom áttekinteni a közművelődési szakfelügyelet évtizedét. El kell ismernem: visszatekintésem nem csak értelmi, hanem érzelmi feladvány is volt, mivel aktív részese voltam a folyamatnak: kezdettől fogva gyakorló szakfelügyelőként dolgozom, résztvettem több tematikus vizsgálatban,¹ ott voltam az országos és regionális konferenciákon, s akkor is figyelemmel kísértem működését, amikor csak szemlélője voltam.

Elemzésemben nem kívánok statisztikai számsorokat összeállítani – ezt bizonyára megteszik majd a hivatalos értékelők. A számok mögötti összefüggéseket, a rendszer értékeit és hiányosságait, legfőbb jellemzőit próbálom megragadni. Ehhez azonban először nézzük meg a legfontosabb mozzanatokat.

A történet – tíz év vázlatos leltára²

A rendszer az 5/1999. (III. 26.) NKÖM rendelet megjelenésével lépett életbe, s a legfőbb mérce a Rendelet 2. §-ában megfogalmazott feladatsor volt. E szerint „a szakfelügyelet

- a) ellenőrzi a közművelődési feladatellátásra, a közösségi színterek, közművelődési intézmények működésére, tevékenységére vonatkozó jogszabályi rendelkezések végrehajtását, érvényesülésük módját, a szakmai követelmények betartását és a központi támogatások rendeltetésszerű felhasználását,
- b) értékeli a Törvény 76. §-a alapján a helyi önkormányzati közművelődési rendeletekben rögzített kötelező feladatok megvalósulását,
- c) vizsgálja a feladatellátás, az intézményi működés hatékonyságát,
- d) értékeli a feladatellátók és az intézmények közötti együttműködést, és javaslatot tesz az együttműködés fejlesztésére,
- e) vizsgálja a feladatellátáshoz, a közösségi színterek és a közművelődési intézmények működéséhez szükséges személyi, létesítményi, tárgyi, pénzügyi feltételeket,
- f) ellenőrzi az egyes közművelődési munkakörök betöltéséhez szükséges képesítési feltételek, foglalkoztatási előírások, valamint a közművelődési továbbképzés és minősített szakmai továbbképzés követelményeinek teljesítését,
- g) feltárja a végzett munkában tapasztalt eredményeket és a fogyatékoságokat, azokról jelentést tesz a szakfelügyeletet irányító Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma (a továbbiakban: NKÖM) Közművelődési Főosztályának.”

¹ <http://torokjosef.5mp.eu/web.php?a=torokjosef&o=yIEKfMSbOK>

² A forrásként használt www.erikanet.hu oldalon a hivatkozott anyagok utolsó megnyitása és a kézirat lezárása: **2009. augusztus 30.**

A szöveg fogalmazóinak munkáját dicséri, hogy – az utolsó pont minimális változtatásával (az NKÖM kihagyásával) – azóta is ez van érvényben, a jelenleg hatályos új szakfelügyeleti rendelet is ezt tartalmazza. Az itt sorolt pontok azonban „csak” a jogi kereteket és hatásköröket tartalmazták módszertani iránymutatás helyett, az egyetlen szakmai támpont az NKÖM Közművelődési Főosztálya által összeállított, *A települési önkormányzatok közművelődési feladatellátása szakfelügyeletének vizsgálati szempontjai* c. dokumentum volt, amely elsősorban a Rendeletben fogalmazott feladatok jogi tartalmát bontotta ki, módszertanról csupán ennyi szólt:

„A vizsgálat javasolt módszerei:

- *Dokumentumelemzés*

Ellenőrizni kell a jogszabályokban meghatározott dokumentumok meglétét és ezeket véleményezni kell, különösen:

- *Az önkormányzat közművelődésről szóló rendeletét, e témához kapcsolódó határozatait;*
- *Az önkormányzat által fenntartott, működtetett közművelődési intézmény, közösségi színtér alapító okiratát, szervezeti és működési szabályzatát, munkatervét, költségvetését;*
- *a közművelődési megállapodásokat,*
- *az önkormányzattal megállapodást kötött szervezet alapítására, alapvető feladataira vonatkozó dokumentumokat,*
- *a Közművelődési Tanács határozatait, munkája során keletkezett iratokat.*

Áttekinteni és véleményezni kell a közművelődési tevékenységről szóló programfüzeteket, egyéb tájékoztatókat, dokumentumokat.

- *Nyilatkoztatás*

A tapasztalt hiányosságokról, nem dokumentált eredményekről nyilatkoztatni kell az illetékes vezetőket.

- *Interjú*

A közművelődési feladatellátás helyi színvonala felől érdeklődve interjút kell készíteni a hatókörbe tartozókkal.

- *Helyszíni szemle*

A közművelődési feladatellátás helyszínein tapasztaltakról jegyzőkönyvet kell felvenni.”

A vizsgálati jelentés tartalmát három pontban foglalta össze:

„- *A település bemutatása, közművelődési helyzetének ismertetése.*

- *A szabályosság és a szakmai követelmények alapján megállapítások (indokolással) a közművelődési feladatellátásáról.*

- *Javaslatok a feltárt hibák, hiányosságok kijavítására.”*

A dokumentum szerves része volt az 1999. évi Vándorgyűlés egyik szekciójában kikristályosodó *Szakmai követelmények*³ c. összeállítás, amely kísérletet tett az intézmény és a népművelő feladatainak, szerepének definiálására.

A Rendelet és e szempontsor volt tehát az indító muníció, s ha összehasonlítjuk az azóta megjelent szempontokkal, természetesen látható a különbség. Mégsem lebecsülendő, hiszen a részletes jogi apparátus biztonságot adott, metodikai kérdésekben pedig még aligha lehetett volna helytálló elvárásokat megfogalmazni. Az első vizsgálat 1999. szeptember 1-én elindult, s ebben illetve az egész rendszer elindításában elvülhetetlen érdemei vannak *Kerekes Lászlónak*, aki először az NKÖM Közművelődési Főosztályának főállású, majd szerződéses munkatársaként látta el 2004 végéig a vezető szakfelügyelői feladatokat.

A települési vizsgálatok mellett egy ún. tematikus vizsgálat is elindult, amelyben a megyei önkormányzatok feladatellátását kezdte el vizsgálni szakfelügyelők egy csoportja. A rendelkezésre álló költségek miatt 1999-ben csak 10 megyei vizsgálat kezdődött.

³ http://www.mmi.hu/szakmai_a.htm

2000-ben az NKÖM Közművelődési Főosztályának megbízásából megírtam a *Módszertani levél a közművelődési szakfelügyelethez*⁴ c. anyagot, amelyet az őszi balatonszemesei továbbképzésen adtunk közre. Értékét az adta, hogy először próbáltuk meg strukturálni a vizsgálatot és a jelentést, mint azt a dokumentum tartalomjegyzéke is mutatja:

„Bevezetés

A szakfelügyeleti vizsgálat

1. A vizsgálat előkészítése
 - a) Kapcsolatfelvétel az önkormányzattal
 - b) Vizsgálati terv készítése
 - c) Munkaindító csoportértekezlet
2. A vizsgálat lefolytatása
 - a) A település
 - b) Az önkormányzat
 - Az önkormányzat kulturális-közművelődési politikája
 - Az önkormányzat közművelődés-igazgatása
 - A választott testületek munkája
 - A Polgármesteri Hivatal munkája
 - c) Az intézményrendszer
 - Vizsgálendő dokumentumok
 - Tényfeltáró, leíró kérdések
 - Elemző kérdések összefüggésekről

A vizsgálati jelentés

1. A jelentés szerkezete és tartalma
2. A jelentés hitelessége, stílusa és formája

A szakértői magatartás

Befejezésül

Mellékletek

1. Kötelezően vizsgálendő jogszabályok jegyzéke
2. Háttérinformációt adó jogszabályok jegyzéke
3. Vizsgálati terv mintája
4. Jelentés szerkezeti mintája”

Az anyag 2004 végéig volt érvényben – szolgálva a rendszer stabilizálódását.

Ebben az évben a települési önkormányzatok feladatellátásának vizsgálatai mellett három tematikus célvizsgálat is zajlott: folytatódott és befejeződött a megyei célvizsgálat, amelynek Dr. Németh János István végezte el az összegzését⁵ – erre a 2008. évi megyei vizsgálatnál térek vissza. Lezajlott az általános művelődési központot (a továbbiakban: ámk) működtető települések szakfelügyelete, ennek vizsgálati szempontjait⁶ és összegzését⁷ Szabó Irma állította össze. A záró tanulmány korrekt módon összesítette a mérhető adatokat és a lehetséges javaslatokat. A közművelődés számára azonban az lett volna a lényegi megválaszolható kérdés: hatékonyabb-e a munka egy ilyen modellben vagy sem, ám az ámk-ban elvárható minőségi többlet megléte vagy hiánya nem derült ki. Pedig ennek megválaszolásához szolgáltatunk indoklást, hiszen szakértő társaimmal folytatott pécsi vizsgálatunk végén így fogalmaztunk jelentésünk összegzésében:

„Vizsgálatunk alapkérdéseként azt fogalmaztuk meg: van-e a közművelődés – de még inkább a helyi társadalom – számára valamilyen ún. **ámk-s többlet**, jelent-e új, jobb minőséget ez a szervezeti forma a közművelődés számára?

⁴ http://5mp.eu/fajlok/torokjosef/modszertani_level_www.5mp.eu_.doc

⁵ http://www.erikanet.hu/system/adatbazis_fajl.php?fajl_id=6866&meret=5

⁶ http://www.erikanet.hu/system/adatbazis_fajl.php?fajl_id=24424&meret=5

⁷ http://www.erikanet.hu/system/adatbazis_fajl.php?fajl_id=54169&meret=5

A végső válasz előtt néhány rövid summázat:

- *Merev ágazati elkülönülés tapasztalható: a tanteremben tanítanak, a művelődési házban – mások! – "népművelnek"; a tanár "csak" tanít, a népművelő "csak" szervez. Ettől persze még mindkettő lehet magas színvonalú, csak épp' nem termékenyítik meg egymást.*
- *A szerepek és a munkakörök tradicionálisak, egymásba át nem érhetőek.*
- *A művelődési házak döntően az óvodás és általános iskolás korosztályra (abban is első-sorban a "saját" gyerekeikre) terveznek és szerveznek. Ritkább jelen lévő a középiskolás, a felnőtt fiatal és a középkorosztály.*

Eddigi ismereteink alapján most már választ adhatunk a fő kérdésre: **nem találtuk a keresett ámk-s többletet**, s úgy véljük e két szervezetben **nincs is**. Helyette a közoktatási törvény által leírt többcélú intézményt s benne két átlagos művelődési házat találtunk. A szervezetek így megfelelnek minden törvényességnek – csak a nevükben rejlő nevelési-művelődési eszménynek nem.”

Ezt a megállapítást látom igazolva Lipp Márta ezirányú kutatásaiban.⁸ Kár, hogy erről a metszetről – a legfontosabbról – nem szólt az összegzés. Bizonyos, hogy másfajta summázat születik, ha nem az ámk iránti elfogult elköteleződés vezeti a szerző tollát...

Szintén ebben az évben kezdődött el Területi Művelődési Intézmények (TEMI) körébe tartozó intézmények, valamint az intézmény, közösségi szintér nélküli 1500 fő feletti, észak-magyarországi települések vizsgálata is.

2001-ben az NKÖM Közművelődési Főosztály megbízásából elvégeztem a *Módszer-tani levél* jogszabályi változásokból (is) eredő korrekcióját, és a bővített változatot⁹ a balatonszemesei továbbképzésen dolgoztuk fel. Ebben az évben folytatódott a TEMI intézményeinek, valamint az intézmény, közösségi szintér nélküli észak-magyarországi önkormányzatok vizsgálata, miközben természetesen zajlottak a települési szakfelületek is. Szintén célvizsgálat indult azokon a településeken, ahonnan nem küldtek kulturális statisztikai jelentést. Ennek összegzését 2002. I. félévére jelezte az éves munkaterv¹⁰, ám ilyen anyag – ha készült is – nem került a szakmai nyilvánosság elé.

2002-ben újabb mérföldkőhöz értünk: megjelent a **CXL**, a szakfelület évenkénti kiadású periodikája. Jelentősége elvitathatatlan, hiszen itt időtálló reprezentativitásban jelentek meg legfontosabb eredményeink. Ráadásul az első számban megjelentek mindazon segédletek, amelyek többségét – ha módosítva is, de – a mai napig használjuk: a kérdőív, a vizsgálandó dokumentumok jegyzéke, az épület adatlapja, a formai elvárások, s a helyi tevékenységek besorolására szolgáló alábbi táblázat, amelyet némi módosítással folyamatosan használunk.

	A HELYI KÖZMŰVELŐDÉSI TEVÉKENYSÉG FORMÁI és értékelése	Minősítés
1. A HELYI KULTÚRA közvetítését és fejlesztését szolgáló közművelődési gyakorlat		
2. A HELYI TÁRSADALOM KÖZÖSSÉGI KULTÚRÁJÁNAK közvetítését és fejlesztését szolgáló közművelődési gyakorlat		
3. A LÉTKULTÚRA közvetítését és fejlesztését szolgáló közművelődési gyakorlat		
4. A KREATIVITÁS ÉS ÖNKIFEJEZÉS KULTÚRÁJÁNAK közvetítését és fejlesztését szolgáló közművelődési gyakorlat		
5. AZ ÜNNEPI ÉS EGYETEMES KULTÚRA közvetítését és fejlesztését szolgáló közművelődési gyakorlat		
6. AZ EGYÜTTÉLŐ MÁSSÁGOK KULTÚRÁJÁNAK közvetítését és a tolerancia képességének fejlesztését szolgáló közművelődési gyakorlat		
7. A KÖZHASZNÚ KULTURÁLIS SZOLGÁLTATÁSOK közvetítését és fejlesztését szolgáló közművelődési gyakorlat		

⁸ Lipp Márta: Közművelődési jelenségek és jelentések. Novák József Alapítvány – Magyar Művelődési Intézet, 2001

⁹ http://www.erikanet.hu/system//adatbazis_fajl.php?fajl_id=374&meret=5

¹⁰ CXL 2002, 10. o.

2002-re **stabilizálódott a rendszer**: az évenkénti balatonszemesi országos szakértői konferenciák, a kidolgozott segédletek, a CXL... mind-mind ezt jelezték. Új tematikaként elindult azon települések vizsgálata, ahol közhasznú gazdasági társaság (kht.) keretében történik a feladatellátás.

2003 egy csendes munkaév volt, amelyben „befejeződött, teljes körűvé vált a megyei jogú városok vizsgálati programja, ...munkatervén kívül sor került az országos népfőiskolai szervezetek közművelődési szakfelügyeleti vizsgálatára”¹¹. Bár az éves tervben még szerepelt a kht.-t működtető települések további vizsgálata, az éves beszámoló erről már egy szót sem szól, mint ahogy az éves tervben ígért¹² összegző jelentés sem látott napvilágot. Sajnos a beszámolóból ezek elmaradásának indoklása is hiányzik. Viszont a települési vizsgálatokban megjelent egy új szakmai elem: a szakfelügyeleti munkának ki kellett terjedni a *kistérségi* kulturális-közművelődési kapcsolatokra is.

2004 az előzőekhez hasonló tervekkel indult. Az aktuális CXL-ben közreadott minisztériumi program¹³ szerint folytatódik az immár kistérségenkénti rendszerezésű települési vizsgálatok sora, folytatni tervezték a TEMI hatókörében működő intézmények, a kht.-t működtető önkormányzatok vizsgálatát és az általános szakfelügyeleti vizsgálatokat. Hogy mindebből mi valósult meg, nem tudjuk, hiszen az NKÖM nem hozta nyilvánosságra, s 2005-ben az előző évi eredményeket eddig közlő CXL sem jelent meg, elmaradását nem is indokolták. Az év történései tehát a minisztériumi szobák homályába vesztek, s a „történész” számára csak az általa ismert tények maradnak.

Az általam ismerhető tény pedig csak annyi, hogy decemberben *Koncz Erika*, az NKÖM helyettes államtitkára felkérésére megírtam a *Javaslat a közművelődési szakfelügyelet működésének javítására és decentralizálására (vitaanyag)*¹⁴ című koncepciót (a továbbiakban: *Javaslat*). Bár a szakfelügyelet valódi problémájának ill. kezelésének nem a regionalizálás hiányát ill. annak bevezetését véltem, a felkínált lehetőséggel azért éltem, mert a regionalizáló szándékok ürügyén esélyt láttam a valódi problémák megoldására, a minőségi változtatásokra is. Ennek nyomán alakult egy – inkább levelezős, mint valódi – munkacsoport, amely hivatott lett volna az új rendszert kitalálni. Mivel éreztem, hogy a *Javaslat*ban leírtak alig, vagy másképp valósulnak meg, 2005. február 8-án elköszöntem a „munkacsoport”-tól. Ma is úgy látom, több – aktualitását veszített javaslatom mellett – több még mindig aktuális, de erről később.

Mivel 2005-től módosult az irányítás szervezeti és személyi feltétele (Kerekes László helyett Dr. Szabó Irma irányítja a szakfelügyeletet), az évtized felének mérlegét is megvonhatjuk.

Eredményei:

- Megszületett egy olyan igazgatási eszköz, egy olyan „jogosítvány”, amellyel befolyásolható az önkormányzatok közművelődési feladatellátása, az intézmények munkája, jogszerűbbé és szakszerűbbé válhat valamennyi szereplő tevékenysége.
- A központi igazgatás számára rengeteg hasznos információt „termelt” a rendszer.
- Kialakult a vizsgálat alapvető szempontrendszere, megjelentek legfontosabb alapidokumentumai.
- A szakma egy rétege – a szakfelügyelők – számára olyan új tudások megszerzését jelentette, amelyet saját munkájukban is hasznosíthatnak.
- Az állandó helyszínű évenkénti konferencia erősítette a szakmai kapcsolatokat, a szakfelügyelői identitást.

¹¹ CXL 2004, 7. o.

¹² CXL 2003, 8. o.

¹³ CXL 2004, 8-9. o.

¹⁴ http://www.erikanet.hu/system//adatbazis_fajl.php?fajl_id=54170&meret=5

Hiányosságai:

- A munkatervék és beszámolók összevetése azt jelzi, hogy nem volt világos, koherens vizsgálati stratégia. A tervek indoklás nélküliek, s ettől ötletszerűnek tűnnek. Nem derül ki, miért épp' *ott* és *azt* tervezte vizsgálni a szakfelügyelet. Emiatt pl. hatalmas területi aránytalanságok alakultak ki: miközben a Közép-Magyarországi Régióban a vizsgálati arány 60% volt, a Dél-Dunántúli Régióban csak 10%.
- Több olyan tematikus célvizsgálat is volt, amely csak két év alatt lett befejezve. Egy vizsgálat azonban nemcsak attól tematikus, hogy hasonló jellemzőjű településeket vagy intézményeket vizsgálunk, hanem attól is, hogy *egyidőben* mindet, másképp csökken az összehasonlíthatóság. E vizsgálatok további hiányossága, hogy többükről (TEMI-ről, népfőiskolai szervezetekről, megyei jogú városokról, kht.-t működtető önkormányzatokról, intézmény, ill. szintér nélküli településekről, statisztikát nem küldő önkormányzatokról) nem készült összegző jelentés (vagy nem került nyilvánosságra – a lényeget tekintve azonban mindegy), pedig fontos lett volna visszaforgatni a szakmai közgondolkodásba.
- Gyakori korholás tárgya volt – joggal – a vezető szakfelügyelő részéről a jelentések minősége, tárgyi tévedései, csakhogy évenként visszatérő javaslatom ellenére sem készült olyan képzés, tanfolyam, amelyen *kötelezően* kiképezték volna szakfelügyelőket. A KKDSZ kereteiben egykor ilyen céllal indított tanfolyam fakultatív volt, nem integrálódott a rendszerbe, ezt nem tudta szolgálni.
- A rendszer korlátozott nyilvánossággal működött, így azt sem lehetett megtudni, hogy ki, hol, mikor vizsgált. Emiatt a szakmai közbeszédben törvényszerűen jelentek meg a szakfelügyelők szubjektív szempontokat is tartalmazó kiválasztásáról szóló feltételezések. (Ennek okán javasoltam a vezető szakfelügyelőnek, hogy az évenként közreadandó vizsgálati listában a megbízási díjak is szerepeljenek, hiszen közpénzről van szó, s így kötelező lenne nyilvánosságra hozni. Elképzelésem a megbízási díjak titkosságára hivatkozva hevesen elutasított...)

Összességében fontos és hasznos időszaknak lehet minősíteni az 1999-2004 közötti éveket, hiszen elindult egy olyan rendszer, amelyben benne volt az a lehetőség, hogy hatékonyan segítse a hazai közművelődést. Ám hogy ez a lehetőség alacsony határfokkal lett kihasználva, már az itt sorolt hiányosságokból is látszik. A módszertani anyagok nyomán ugyan sokkal szakszerűbb jelentések születtek, de a kiképzetlenség okán még mindig elemi jogi tévedések csúsztak be az összegzésekbe. Az ötödik év végére egy mennyiségileg dinamikusan fejlődő, ám vizsgálati célrendszerében és arányaiban, ügykövetésében, a vizsgálati minőség javulásában sok hiányosságot kitermelt rendszer jött létre. Ezek megszüntetését reméltem *Javaslatomtól*, ill. egy új rendszer kialakításától.

2005 az új szisztéma első éve. Legfontosabb lépései az alábbiak voltak¹⁵:

1. A korábban már jelzett személyi váltás azt is jelentette, hogy a vezető szakfelügyelő munkáját nem külsős megbízási jogviszonyban, hanem ismét a Közművelődési Főosztály munkatársaként munkaköri feladataként látja el.
2. Valamennyi régióban nyilvános pályázat alapján kiválasztott regionális vezető szakfelügyelő kezdte meg munkáját szeptemberben, aki – többek között – közvetlen kapcsolatot tart a régió szakértőivel, javaslatokat tesz a megbízásokra, ellenőrzi és segíti a vizsgálatokat.
3. Részvételükkel megalakult a Szakfelügyeleti Munkabizottság, amelynek tagja még a Közművelődési Főosztályról a vezető szakfelügyelő, valamint a továbbképzési, kutatási terület szakmai referense.
4. Az ERIKANET portálon külön oldalt¹⁶ hoztak létre a szakmai információk közreadására. A Szakfelügyeleti Munkabizottság itt tette közzé az új módszertani anyagokat. (A *Módszertani levél* kikerült közülük anélkül, hogy erről bármikor is értesítettek volna.)

¹⁵ Forrás: CXL 2006

Ebben az évben – mint korábban jeleztem – nem jelent meg a CXL. De nem volt országos értekezlet sem, helyette regionális tanácskozásokat tartottak októberben. Az új rendszer alapjául a ma is hatályos, 23/2005. (VIII. 9.) NKÖM rendelet szolgált. A legfőbb változás az volt, hogy a 4. § (1) bekezdésében meghatározta a szakfelüyeleti megbízás feltételeit: a szakmai gyakorlati időt és tevékenységet, valamint a továbbképzéseken való részvételt.

Jól látható és szükséges szigorítások ezek, hiszen eddig egyik sem volt feltétele a megbízásnak. További új elem a rendelet 5. §-ában megfogalmazott szöveg, miszerint „*a regionális kulturális koordinációs irodák a minisztérium feladat-meghatározása szerint vesznek részt a szakfelüyeleti vizsgálatokban, a szakfelüyeleti dokumentumok gyűjtésében, feldolgozásában és megőrzésében, a szakfelügyelők szervezett továbbképzésében*”, valamint hogy „*a minisztérium a szakfelüyeleti vizsgálatok eredményes ellátása érdekében együttműködési megállapodást köthet a megyei szakmai tanácsadó és szolgáltató intézményekkel*”, ám ezek eddig nem valósultak meg, de sajnos nem is volt érzékelhető ilyen akarat.

2006 a területi kiegyenlítés szándékával indult. Erre minden ok megvolt, hiszen túlzott eltérések voltak az egyes régiók vizsgálati arányszámai között. A másik fő szál a kistérségek átfogó és összegző vizsgálata volt. Az volt a cél, hogy egy-egy kistérség valamennyi települési szakfelüyeletét mielőbb végezzük el. Ennek nyomán – Dr. Németh János István szempontrendszere alapján – 29 kistérség összegző elemzésére adott megbízást a minisztérium¹⁷. Magam egyike voltam a kistérségi összegzést végzőknek, mivel a kiskunfélegyházi kistérségben már korábban elvégeztem a térségközpont és több település vizsgálatát. Az összegző tanácskozáson többen elmondtuk, hogy olyan szempontrendszer alapján kellett dolgozni, ami alig volt „köszönő viszonyban” a szakfelüyeleti jelentések szempontrendszerével, ezért ezen változtatni kellene – a feladat ugyanis a megkapott települési jelentések összegzése volt. Csakhogy kezdetben még vizsgálati szempontrendszer sem volt, majd évekig a *Módszertani levél* tartalomjegyzékének bővített verziói voltak érvényben. Táblázatunkban az utóbbi években használatos szakfelüyeleti szempontrendszer ill. a kistérségi összegzés szempontrendszere olvasható, összevetésük tanulságos.

A szakfelüyeleti vizsgálatok jelentéseinek szempont- ill. tartalomjegyzéke	A KISTÉRSÉGI ÖSSZEZÉS SORVEZETŐJE: A TÉR SZELETEI Feldolgozandó tartalmak / Indikátor példák
1. BEVEZETŐ A vizsgálat elrendelése; jogi keretei, célja és feladata	1. TERMÉSZETI – ÖKOLÓGIAI – TÖRTÉNETI TÉR földrajzi meghatározottság, emblematikus adottságok (folyó, hegy, völgy, sajátos képződmények), jellegzetességek, éghajlat, történeti korszakok, a fejlődés típusa (szerves, irányított)
2. BEVEZETŐ HELYZETELEMZÉS 2.1. A település bemutatása 2.2. A település adatai 2.3. A település helyzetének elemzése	2. GAZDASÁGI TÉR Agrár-, ipari-, IT + szolgáltató szektor-, tulajdonosi-, tőkeallokációs-, munkaerő piaci-, rekreációs-turisztikai-, egyéb térszervezetek, formációk (a feldolgozásnál a sorrend fontos), életszínvonal, életminőség összehasonlító jellemzése, megítélése. <i>Foglalkoztatási trendek, adatok; képzettségi mutatók; munkaerő piaci helyzet</i>
3. AZ ÖNKORMÁNYZAT KÖZMŰVELŐDÉSI FELADATELLÁTÁSA 3.1. Az önkormányzat kulturális-közművelődési stratégiája 3.1.1. Településfejlesztési koncepció, gazdasági program kulturális aspektusai 3.1.2. Kulturális koncepció 3.1.3. Helyi közművelődési rendelet 3.1.4. Nemzetközi, regionális, megyei kapcsolatok; kistérségi feladatellátás – feladatvállalás 3.2. Az önkormányzat közművelődési igazgatása 3.2.1. Önkormányzati Szervezeti és Működési Szabályzat 3.2.2. A választott testületek (képviselő-testület, szakbizottság); tisztségviselők (polgármester, alpolgármester/ek/jegyző) munkája; SZMSZ-ben szabályozott, a szakterületet érintő tevékenysége, hatásköre, szakterületi határozatok és egyéb dokumentációi). 3.2.3. Kulturális-közművelődési terület jogi-, igazgatási	3. KÖZIGAZGATÁSI – PARTNERSEGI TÉR együttműködési formák (igazgatási, közszolgáltatási rendszerben), a kistérségi központ szerepe, a környező kistérségek hatása, kistérségi munkaszervezet(ek) bemutatása, önkéntes (alkalmi) társulások <i>Az együttműködés típusai, a résztvevők száma, az együttműködésből adódó többlet források</i> 4. INFORMÁCIÓS TERVEZÉSI, FEJLESZTÉSI TÉR A kistérség információs feldolgozottsága, tervezési beágyazottsága, jövőképe, integrációs szintek, megyei, regionális, országos együttműködések, összetartó, széthúzó erők <i>Alapvető IT adatok, feldolgozottság (telefon, intézmények felszereltsége, internet hozzáférések, adatbázisok</i>

¹⁶ http://www.erikanet.hu/oldal.php?menupont_id=288463&cikk_id=18420

¹⁷ http://www.erikanet.hu/system/adatbazis_fajl.php?fajl_id=35249

<p>környezete</p> <p>3.2.4. Önkormányzati költségvetések, a szakterület finanszírozási rendszere és tényadatai</p> <p>3.3. Részösszegzés</p> <p>3.4. A Polgármesteri Hivatal kulturális feladatellátása</p> <p>3.4.1. A Hivatali Ügyrend (A hivatali irányító és vezető tisztségviselők és a szakmai irányításban, feladatellátásban résztvevő köztisztviselők hatásköre, közművelődési feladatai, munkamódszere)</p> <p>3.4.2. A Hivatal önálló közművelődési tevékenysége (önálló rendezvények, kiadványozás, stb.)</p> <p>3.5. Részösszegzés</p>	<p>5. KULTURÁLIS, SZIMBOLIKUS TÉR</p> <p>meghatározó néprajzi, etnikai, hivatásrendi (munkamegosztási), azonosságok, a kistérség nevének szerepe, a „kulturális kistérség” jellege, kistáji többfésűség bemutatása (itt lehet felhasználni a vizsgálatokhoz korábban használt „7 pontos” szempontrendszert, ld. „emblematicusság”, „közös nevező” stb.)</p>
<p>4. A TELEPÜLÉS KULTURÁLIS-KÖZMŰVELŐDÉSI RENDSZERE, TEVÉKENYSÉGE</p> <p>4.1. Az alapellátást végző intézmény/ek vagy szintér bemutatása</p> <p>4.1.1. Épület, tárgyi feltételek</p> <p>4.1.2. Szervezeti, személyi feltételek</p> <p>4.1.3. Az intézmény gazdálkodása</p> <p>4.1.4. A tartalmi munka elemzése</p> <p>4.2. A helyi közművelődés egyéb szinterein/feladatellátóinak közművelődési tevékenysége</p> <p>4.2.1. Közgyűjtemények, egyéb gyűjtemények</p> <p>4.2.2. Nevelési-oktatási intézmények</p> <p>4.2.3. Média</p> <p>4.2.4. Civil szervezetek</p> <p>4.2.5. Kulturális támogatások</p> <p>4.3. Részösszegzés</p>	<p>6. KULTÚRA ELSAJÁTÍTÓ/KÖZVETÍTŐ TÉR</p> <p>oktatási, közművelődési, közgyűjteményi intézmények; civil szervezetek; művészeti csoportok; az „intelligens tér” alapvető adatokban</p> <p><i>Iskolatípusok, tanulólétszámok, közgyűjtemények adatai, kulturális beruházások, közművelődési infrastruktúra adatai</i></p>
<p>5. A VIZSGÁLATI JELENTÉS ÖSSZEFOGLALÓJA</p> <p>5.1. Helyi kulturális tevékenységek</p> <p>5.2. Vizsgálati tapasztalatok és következtetések</p> <p>5.3. Javaslatok az önkormányzat közművelődési feladatellátásához</p>	<p>7. KÖZMŰVELŐDÉSI TÉR</p> <p>A.) A jelentésekből kiolvasható és a kistérség településeire jellemző közművelődési gyakorlat az I-VII. kultúraformák beosztását figyelembe véve</p> <p>B.) A kistérségi összefogásban megvalósuló közművelődési gyakorlat az elemzés tárgya. Néhány lehetőség:</p> <p>Szakmai információs rendszer és adatbázis összeállítása, működtetése</p> <p>A munkaerő piaci helyzetet javító felnőttképzések, programok indítása a közművelődési intézmények rendszerszerű bevonásával</p> <p>A kistérség hátrányos helyzetét javító pályázatokhoz, programokhoz való csatlakozás (esélyegyenlőtlenség csökkentése, kulturális turizmus, kulturális utak kialakítása, fejlesztése)</p> <p>A kistérségben hagyományos vagy hagyományt teremtő programok szervezése, szakemberek kistélepedéseken történő közös alkalmazása</p> <p>Szakemberek kistélepedéseken való közös alkalmazása</p> <p>Szakmai napok, továbbképzések szervezése</p> <p>A kistérségi szolgáltatásokat elősegítő infrastruktúra kialakítása (pl. hordozható színpad, közlekedési eszköz, számítógépes hálózat stb.)</p> <p>Közösségfejlesztő programok megvalósítása és egyéb hasonló kezdeményezések</p>

A két oszlop összehasonlítása alapján érthető, ahogyan a 11 településből álló kiskunfélegyházi kistérség összegző jelentése bevezetőjét kezdtem:

„A kiskunfélegyházi kistérségben végzett közművelődési szakfelügyeleti vizsgálatok jelentéseinek összegzését nagymértékben befolyásolják az alábbi tények:

1. Gátér és Móricgát vizsgálata 1999-ben történt, amikor nemcsak hogy kistérségi vizsgálati szempontsor nem volt, hanem magának a szakfelügyeleti vizsgálatnak sem volt kialakult metodikája, szempontrendszere. Ezért ezek a jelentések igen korlátozott mértékben használhatók.
2. A többi 9 település vizsgálata ugyan mind 2003-ban volt, de a Bugac, Bugacpusztaháza Fülöpjakab, Kunszállás és Tiszaalpár vizsgálatát összegző jelentések nem tértek ki az akkor használatos kistérségi szempontrendszer szerinti kérdések megválaszolására. Mindössze Jászszentlászló, Kiskunfélegyháza, Pálmonostora és Petőfiszállás vizsgálati jelentése tartalmaz a kistérségi szempontokra válaszokat (!?).
3. A szakfelügyeleti szempontsor ellenére a jelentésekben általában is a kívánatosnál kisebb az a közös felület, amely valamennyi jelentés tartalmában fedi egymást.
4. A vizsgálatok adatai korábbi datálásúak, ezért mai érvényességük csak kontroll után használhatóak.
5. Az információs, tervezési és fejlesztési tér megadott szempontjaihoz egyik jelentés sem tartalmaz adatot, ezért az megválaszolhatatlan. (Ezért-e vagy másért, de a 2007. évi szempontsorból ez már kimaradt. – T. J.)

Mindezek miatt nemcsak hogy – elegendő információ híján – messze marad a kívánatostól az 1–4. metszet feldolgozása, hanem csak korlátozott értékű SWOT elemzés tehető,

és ami a legfájóbb hiány: felelősséggel alig fogalmazható meg javaslatrendszer és jövőkép. Így tehát mindössze négy (!) jelentés kistérségi fejezeteinek és a többi jelentés valamennyire hasznosítható elemeinek felhasználásával vállalkozunk az összegzésre.”

Mivel a települési vizsgálatok a többi kistérségben is nagy időeltéréssel történtek, hasonló volt a helyzet mindenütt. Ezért az összegzések – „*kontroll után*”-i – jelentős része az internetről származott. S mindezek alapján még SWOT analízist és jövőképet is kellett készítenünk... Az elkészült anyagok használhatósága igen kétséges, hiszen a közművelődési fejezeten kívül a többi aligha volt számunkra releváns adatsor. Mivel a megbízás ára 300 ezer (!) Ft volt, a minisztérium kidobott az ablakon 8,7 millió forintot. S eközben a települési vizsgálatok díja alig változott, sőt, kistelepekéknél csökkent! Bár 2006 júniusában még kaptam a második körben is megbízást, augusztus végén a fentiek miatt visszaadtam.

2007 a szakma számára nehéz év volt, hiszen az új önkormányzatok erősen átpolitizálták az intézményrendszer működését és működtetését, gyakran nem a szakmai szempontok érvényesültek az átszervezéseknél, sőt, sokszor hallhattunk jogsértő eljárásokról is. Különösen nagymértékű vérvésztetés érte a megyei művelődési központokat, többüket minimális létszámmal tartották meg, többet összevontak más megyei szervezettel. A szakfelügyelet azonban erre nem reagálva, a tervezett medrében hömpölyögve folytatta a települési vizsgálatokat. Igaz, maga az OKM és szakmai főosztálya is némán asszisztálta végig a megyei intézményi rendszer szétverését...

Megjelent viszont a CXL aktuális száma, volt őszi országos és tavaszi regionális értekezlet. A tervezett 15 helyett 10 kistérségi összegzésre adott megbízást a minisztérium. Ha a megbízási díj változatlan maradt, mindösszesen 10,7 millió forintot fordított erre a projektre a tárca. Gazdag ország vagyunk...!

2008-ról ismét hiányosak az információk. Ennek egyik oka, hogy megint nem jelent meg a CXL (magyarázat most sincs), s az ERIKANET szakfelügyeleti oldala sem vált élő hírközlő helyé. Az országos és a régiós tanácskozásokat megrendezték, folytatódtak a települési vizsgálatok.

Márciusban – ismét dr. Németh János témavezetésével – újra a megyei feladatellátók célvizsgálata indult el. Az 1999-2000. évi vizsgálatokkal szemben ez egy szűkebb spektrumú munka volt. A kapott szempontrendszer alapján született összegzés azonban inkább egy leltár a szervezetről: megtudható a személyi, pénzügyi és tárgyi feltételek mértéke. *És akkor mi van, mire (volt) jó mindez?* – kérdezhetjük joggal, miközben a szempontsor egyetlen helyen sem kérdez rá a legneuralgikusabb pontokra: az átalakulás okaira, lépéssorára, törvényességére. Az így született anyag egy steril, száraz dokumentum, amely leíró jellegével módot sem adott az elemző, okfejtő vizsgálatra. Ráadásul több konkrét hiányosság is érzékelhető volt.

- Látszólag apróság, de mint cseppben a tenger jelent meg az előkészítés komolysága, hogy vizsgálóként már az indító tanácskozáson jeleztem: a jogi formák közül vegyék ki a „részben önálló” kategóriát, mert az a gazdálkodás módjáról szól, ráadásul ott szerepel. Az ezek után kapott szempontsorban mégis benne maradt. E-mailben újra jeleztem, ám a véglegesben is benne maradt...
- Igen kétséges volt a szakmai munkaformák, a rendezvények szervezése, az együttműködések, a kapcsolatok részletezését szolgáló fogalmak, hiszen az ott soroltak teljesen önkényesen kreáltak voltak, sokszor egymással is átfedésben. Ezeket semmilyen szakmai konszenzus nem előzte meg, a kulturális statisztika fogalom-rendjével sem volt szinkronban.
- Ebből következően az ezekhez csatolt alkalmak számának megállapítása meglehetősen önkényes volt, így kétséges, mennyire tükrözi ez a valódi teljesítményt.
- A fentiek miatt született egy teljesen vitatható szakmai sorrend, amelynek – szemben a 2000. évvel – még a pontrendszere sem ismert, nem tudni, mi mennyit ért, miközben semmilyen közös minimum-mérce nincs számukra definiálva, ami Szabolcstól Vasig kompatibilis tevékenység lenne.

- Szó sem esik az összegzésben a mindenki által tudott átszervezési anomáliákról, törvényszerűségekről, az sem derült ki, egyáltalán feltárták-e a kollégák. (Mentségükre legyen mondva: a szempontsor nem is kért ilyet.) Mivel többről tudunk, különösen érthetetlen az erről való hallgatás.

Ha együtt nézzük a korábbi és a mostani megyei vizsgálatot, mindkettőnél *téves* volt a kutatás kiindulópontja s ebből törvényszerűen a végeredménye is. Mindkét vizsgálat alapvető tévedése, hogy **nem a kimeneti teljesítményt, hanem többségében a bemeneti kondíciókat** vizsgálja. Ha az vizsgálendő, hogy *hogyan és milyen mértékben* látja el az intézmény a kötelező állami feladatokat, akkor *arra* kell kérdést szerkeszteni. Csakhogy nem az *input* a lényeg, hanem az *output*, mert azt lehet és kell számon kérni. Teljesen indifferens, hogy azt milyen szervezeti formában, mekkora fenntartói támogatással, mekkora épületben teszi, milyen az irányítás módja, mekkora saját létszámmal bír, milyen a lobby-technikája, a pr-munkája stb. Teljesen keverednek a teljesítmény-indikátorok a teljesítményt *befolyásoló* belső és külső indikátorokkal. Pedig **csak és kizárólag a kimenő teljesítmény számút.**

Egyértelmű logikai tévedés, hogy a rossz *gyakorlatból* tesz *elméleti* következtetést, miszerint a csatolt szervezeti egység „*a szakmaiság létminimumát sem biztosítja*”. Ez akkor sem lehet elméleti tézis, ha a teljesítményük alacsony, mert nem kizárólagosan a szervezeti forma, hanem a szükséges feltételek hiánya okozza az alacsony teljesítményt. A *helyes* szervezeti forma e feltételek között csak egy – fontos, de nem kizárólagos – elem. A leginkább közös tévedés a két vizsgálatban, hogy mindkettő szerint a szervezeti formák mindenhatósága előbbre való a feladatellátás tartalmánál és minőségénél. (Ez a gondolat egyébként olyan erős a szakmában, hogy a szükséges feladatok és azok ellátása helyett még a tavalyi Vándorgyűlésen is a szervezeti formán tépelődtek a megyei kollégák.)

A mostani vizsgálat sajnos elkésetten indult, pedig már korábban érzékeltük a bajt. Ennek okán már 2007. július 10-én javasoltam a vezető szakfelügyelőnek, hogy szükséges lenne egy szűkített tartalmú, gyors lefolytatású mmk-vizsgálat, aminek az összegzése még késő őszen, a jövő évi megyei költségvetési koncepciók összeállítása előtt közreadható és beforgatható a minisztériumi kommunikációba. Ehelyett lett, ami lett – *halottnak a csók*, szól a népi bölcsesség. Az összegzésről 2008. június 4-én hallhattunk egy – módszertani magyarázatok és indoklások nélküli – előadást azzal az ígérettel, hogy hamarosan nyilvánosságra hozzák. Ehhez képest a visegrádi szakértői konferencián novemberben újra hallhattuk ugyanazt az előadást, majd 2009. március 4-ikén (!) „már” fel is került az ERIKANET-re. Az ilyen eljárások nem segítik a bizalmat és a hitelességet. S persze, nem hallani semmilyen törvényességi utóéletéről, eljárásról, nem téma a szakmai közbeszédben. Megint elszállt egy lehetőség, és fogyóban a szakma bizalma, hogy segítséget várhat/kaphat valahonnan.

Az említett visegrádi konferencián mutatták be a 2009-től érvényes vizsgálati szempontrendszert, amelyről helyben kiosztott (!?) anyag alapján kérték ki a véleményünket. Az eljárás megkérdőjelezi a párbeszéd szándékának komolyságát. Alapvető kifogásként elhangzott az anyagról, hogy az összegző fejezetet miért rögtön a bevezető után kell közölni, de a válaszból egyértelművé vált, hogy ezt a Szakfelügyeleti Munkabizottság már eldöntötte, s 2009. március 9-én így is került fel az ERIKANET-re, nem jelezvén, hogy csak munkaanyag. Ezek után meglepő volt, hogy még a márciusi régiós értekezleten is kértek módosító javaslatokat. Ez egyrészt kuszálta a képet, másrészt jelzi a munkastílust, hiszen interneten nyilvánosságra hozott anyagról van szó, s nem lehetett tudni, hogy mi az érvényes. Május 6-án azután felkerült egy újabb verzió¹⁸, amihez ismét nincs kommentár. Aki ezeket a változásokat kívülről követi, nem tudhatja, hogy ez a végleges (az!), vagy még módosulni fog. Ezzel együtt el kell ismerni, hogy pregnáns, jól használható szempontsorról van szó, amely egyértelműbbé teszi a vizsgálatot.

¹⁸ http://www.erikanet.hu/system/adatbazis_fajl.php?fajl_id=56179

Ennyi a vázlatos történet, de az események csak tüneteai a rendszer lényegi működésének. Ezért most – az összegzéshez vezető úton – nézzük meg néhány metszetben a szakfelügyelet legfőbb jellemzőit, problémáit. Kezdjük az alapkérdéssel!

1. Ki lehet szakfelügyelő?

A Rendelet 4. § (1) bekezdés szerint három feltétel kell hozzá:

„Szakfelügyeleti munkát az a kulturális szakértők működésének engedélyezéséről és a szakértői névjegyzékek vezetéséről szóló 18/2000. (XII. 18.) NKÖM rendelet 1. számú mellékletének 9) pontjában szereplő szakértői engedéllyel rendelkező közművelődési szakember végezhet, aki

- a) közművelődési szakterületen legalább tíz éves, közművelődési, művelődésigazgatási munkakörben szerzett szakmai gyakorlattal rendelkezik,
- b) az 1997. évi CXL. törvény hatálya alá tartozó területeken, intézményekben, szervezetekben közművelődési tevékenységet folytat,
- c) a minisztérium által évente szervezett országos és regionális közművelődési szakfelügyelői továbbképzéseken részt vesz.”

Az a) pont egyértelmű, mérhető, betartható, s remélhetően be is tartják.

A b) pont azonban pontatlan, s ezért a szakmában két alapvető értelmezéssel lehet találkozni. Az egyik – a jelen gyakorlat – szerint elég egy közművelődési célú civil szervezetben **tevékenység**, hogy e feltételnek megfeleljen valaki. A másik értelmezés szerint a jogszabály szövege és szelleme közművelődési szakmai **munkakör** meglétét jelenti. További értelmező kérdések is felmerülnek: minek minősül-e a szakirányú felsőfokú képzésben oktató státusza?; hogyan értelmezendők a pályaelhagyók és a nyugdíjba menők helyzete? Közülük megfelel, aki fel tud mutatni civil tevékenységet, aki nem, az automatikusan kiesik? Mivel egyre több nyugdíjas szakértő kolléga van és még többféle árnyalata előfordul a problémának, érdemes pontosítani a rendeletben a kritériumokat. **Magam a második – szűkítőbb – értelmezést pártolom**, már csak saját komolyan vételünk okán is, hiszen igen bizonytalan egy civil szervezeti tevékenység értelmezése, mivel a jogszabály szövege alapján már a szimpla tagság is elégséges feltétel. S persze, szigorúbban viszonyulok a pályaelhagyókhoz, mint a nyugdíjba menőkhöz. Csakhogy ezek alapján még két regionális vezető szakfelügyelő státusza is kétséges lenne, ezért ezeket az árnyalatokat kellene kezelni egy pontosítás során. Megjegyzem, a bizonytalan hitelű önnilatkozatot érdemes lenne a szervezet vezetője által aláírt igazolásra cserélni. Lehet, hogy tisztulna kicsit a kép...

Látszólag egyértelmű a c) pont tartalma, a rendelet ugyanis nem ad lehetőséget semmilyen hiányzásra, *igazoltra* sem. Úgy vélem, ez helyes, hiszen az iskolai vizsgán sem felmentő ok egy korábbi betegség. Ha tehát komolyan akarjuk venni magunkat és be akarjuk tartani a jogszabályt, akkor a hiányzók nem kaphatnak szakfelügyeleti megbízást. (A szüneteltetés időtartama viszont hiányzik a rendeletből – ez mindenképpen pontosítandó, hiszen legfeljebb az aktuális évre lehetne szankcionálni.) A gyakorlat ennek teljesen az ellenkezője, s erre számos példát tudna mindenki mondani. Még az sincs meghatározva, milyen felmentő okok fogadhatók el. Ezért az a benyomásom – számos alkalommal, számos személynél –, hogy a szakmában elfoglalt státusz alapján hozott szubjektív (regionális) vezetői döntések alapján minősül a távollét igazolhatónak vagy igazolatlannak, s mindez tulajdonképpen a tételes jog ellenében. E pont módosításánál (vagy az SZMSZ-ben) egyúttal a kötelező továbbképzési napok számát is definiálni kellene, mert jelenleg csak a szokásjog rendezi.

A) alkérdés: **ki kap(hat) és ki nem kap megbízást?** Ma nincs semmilyen minősítési rendszer a szakfelügyelők munkájára, a regionális vezető tulajdonképpen egyszemélyben eldöntheti, kivel akar együtt dolgozni. Ezért annak a kollégának sem tudtam értelmeset válaszolni Visegrádon, aki azon tépelődött, miért nem kap két éve megbízást, de indoklást sem, miközben régiójában egyeseket évi 4-5 település vizsgálatával is megbíztak. Ez a szisztéma akkor sem jó, ha többé-kevésbé jól dönt a vezető. Ezért megismétlem, amit már 2004-ben leírtam a *Javaslatban*: „*Ki kell dolgozni a szakfelügyelők háromfokozatú (kiválóan megfelelt,*

megfelelt, nem felelt meg) minősítési rendszerét. Ennek az a célja, hogy egységes szempontok alapján választódjanak ki azok, akik NKÖM-megbízásokat kaphatnak. A minősítést három-évente – humánusan és diszkréten – el kell végezni.” Lehet ugyan visszajelzés a szakfelügyeleti munka Értékelő lapja¹⁹, de én az elmúlt évek során egyszer sem kaptam, és nem helyettesíthet egy rendszerszerű konkrét és korrekt minősítést. Ez egyúttal a csoportvezető szakfelügyelők kiválasztását is segítené.

B) alkérdés: a fentiek nyomán: ki **mennyi** megbízást kap(hat)? Remélve, hogy nem a „*minden állat egyenlő, de vannak egyenlőbbek*” orwelli érv a magyarázat, mégis nagy különbségek vannak az egyéni megbízások számainál. Pedig bármilyen zseniális a szakértő, a szakmában gyártott települési jelentések okán előbb-utóbb rutinizálódik. Megfontolandó lenne ebben valamilyen nyilvános limitet megfogalmazni: évi három-négy vizsgálat még tisztességgel és önisméltések nélkül elvégezhető, s talán ez az önmérséklet segítene „szélesíteni” a szakfelügyelői kört – ha akarjuk...

C) alkérdés: ki **hol** lehet szakfelügyelő? Mivel ezt egyik rendelet sem szabályozta, az első öt évben mindenki megértette és elfogadta a vezető szakfelügyelő azon döntését, miszerint a megyei művelődési központok munkatársai saját megyéjükben nem kapnak megbízást, mert a két szerep ellentmond egymásnak. Nos, 2005 óta ez a „szabály” nem él, sorozatban dolgoznak megyei művelődési központban dolgozó szakértők saját megyéjükben, sőt, több megyei szervezet vezetője szakfelügyel saját megyéjének több településén, ráadásul a Köz-művelődési Főosztály egy megyei szervezet vezetőjét nevezte ki regionális vezető szakfelügyelőnek! A helyzet abszurd, a *hierarchikus* és a *partneri* viszony skizofréniája: mindkettő nem teljesíthető hitelesen és komolyan. Karinthy Frigyessel szólva: „*álmban két macska voltam és játszottam egymással.*”

2. A szakértők „továbbképzése”

Az idézőjel nem véletlen, mert éppen ennek hiányáról kell szólni. A szakfelügyelők többsége képzetlen államigazgatási és pénzügyi ismeretekben, ezért nehéz egy jegyzővel ill. egy pénzügyi vezetővel való szakszerű kommunikáció. Különösen igaz ez azokra, akik beosztott munkakörben dolgoznak. Nekik sem alkalmuk, sem szükségük nincs igazán napi munkájukban ezekre az ismeretekre – és ők vannak többen. Így aztán törvényszerűek a gyenge jelentések. A szakfelügyelők „továbbképzése” *defenzív*, a felmerült hibák *után* reagál. De inkább az mondható el, hogy *nincs* továbbképzés, mert ami ezen a címen zajlik szinte kezdettől fogva, az egy x-edik országos szakmai konferencia. Az előadások többsége kiválóságuk ellenére sem a szakfelügyeletről, pontosabban: a *szakfelügyelésről mint tevékenységről* szólnak. Hiányzik – a tanításmódszertan analógiájaként – egy vizsgálati módszertan. Azt többé-kevésbé tudjuk, *mit* kell vizsgálni, de arról szinte soha nincs szó: *hogyan*. A konferenciák helyett/mellett workshop-szerű alkalmak is kellenének, ahol konkrét helyzetek, esettanulmányok elemzésével segítenénk a kezdő és haladó kollégáknak. Például a most megjelent új szempontsor szövege is számos értelmezési variációt kínál, s majd megint utólag fogjuk értelmezni, hogy melyiken mit kellett volna érteni, ahelyett, hogy részletesen feldolgoztuk volna. Sajnos, még a regionális tanácskozások is plenáris előadásokból állnak, minimális konzultációval. Ha a minisztérium létrehozott egy rendszert, az ő elsődleges felelőssége, hogy ezt a „nehéztüzérséget” kiképezze, tehát pénzt kell szánni erre. Kellene olyan kötelező kurzus, amelyen nemcsak kulturális, hanem dominánsan közigazgatási, jogi és pénzügyi szakemberek a tanító-konzultáló előadók.

Van a problémának egy formai rétege is: takarékosabban kellene bánni a szakértők idejével és pénzével. Évekig kétnapos tanácskozás színhelye volt Balatonszemes, amely a szükséges és elégséges kényelmi és szakmai feltételek mellett sokkal olcsóbb²⁰ volt, mint bármelyik azóta talált helyszín, elvégre tanulni-dolgozni megyünk (?), nem wellness-

¹⁹ http://www.erikanet.hu/system/adatbazis_fajl.php?fajl_id=54231

²⁰ A Budapesti Népművelők Egyesülete évenkénti továbbképzését idén is ott tartja, kb. fele áron, mint a szakértői konferencia költsége. Ld. http://www.erikanet.hu/oldal.php?menupont_id=6786&ciikk_id=19919

programokra. Egy szakértő – jó esetben! – évi két községi vizsgálatára kap 250-300 ezer forintot, továbbá keres átlagban kb. havi nettó 120-150 ezer forintot, miközben ezek a – finoman szólva is – kétes tudáshozamú konferenciák a járulékos költségekkel együtt 40-50 ezer forintba kerülnek. S most először megjelent még egy 4000 forintos regisztrációs díj is, ami a Heves megyei művelődési központ szervező munkájának díja. Űgyes! Nos, úgy vélem egyrészt elképesztően túlzó ár 3-400 ezer forintot inkasszálni ezért a munkáért, másrészt nem a szakértőkkel kellene megfizettetni azt a munkát, ami a rendszer működtetőinek feladata. Lehet, hogy ez a „konferencia-piacon” így működik, de ez itt másról szól(na), s ha piac, hát a díjaknak is a piac szakértői díjai szerint kellene alakulniuk. De természetesen tudjuk, hogy ez lehetetlen, ezért hát az ellenoldalon is szerényebben kellene gondolkodni. Nem kell nagy empátia ahhoz, hogy rájőjjünk: nem illik négycsillagos szállodákban rázatni a rongyot, 4000 forintos „pisztráng-party”-val provokálni a kollégákat (akik közül többen igen szerényen élnek) csak azért, mert a szakértői VIP-kör ezt igényli és meg tudja fizetni, ill. a szakfelügyeleti költségvetés kifizeti helyettük. Egy feszes, jól strukturált programnak két nap legyen elegendő, s az így felszabadult harmadik nap felhasználásával inkább megfontolandó két egynapos regionális workshop. Nézzük meg újra Balatonszemes lehetőségét, hiszen mindenkinek bejárattott, ismert, kedves helyé lett, de természetesen más hasonló kategóriájú, jól elérhető hely is szóba jöhet. A tanácskozás a minisztériumi protokoll közhelyek előadásai helyett szűken a szakfelügyeletről szóljanak, s amit elég olvasni az interneten, azt nem kell unalmasan elmesélni.

3. A tematikus vizsgálatok

A szakfelügyeleti rendszer alapvetően két fő vizsgálati vonulata a települési önkormányzatok közművelődési feladatellátásának átfogó és részletes vizsgálata, ill. az ún. tematikus célvizsgálatok. A kettő között átfedések vannak, hiszen egyes tematikus vizsgálatoknak valamilyen közös szempont alapján kiválasztott önkormányzatok voltak a tárgyai. Az évtized során szinte mindegyik évre jutott ezekből, gyakran több is. Jelentőségük elvitathatatlan, hiszen mindegyik vizsgált csoport valamilyen sajátos fenntartói kört vagy feladatellátási formát jelent. Ezért is sajnálatos, hogy a célvizsgálatok többségéről nem készült (vagy nem került nyilvánosságra) összegző anyag. Fontos szakmai tanulságok veszttek el így az egyes jelentésekben, miközben jó lett volna megismerni a népfőiskolák, a megyei jogú városok, de még a statisztikát nem küldő önkormányzatok feladatellátását és problémáit is. Aligha nevezhető egy célvizsgálat hatékonynak, ha tanulságai nem kerülnek vissza a szakmai kommunikációk áramába. A nyilvános információk alapján – a 39 kistérségi összegzés mellett – 9 célvizsgálatról tudunk, ebből mindössze három összegző anyag ismert, de a korábban jelzett hiányosságok alapján nem hozott igazán szakmai hasznot egyik sem. A 2008. évi TEMI-vizsgálat összegzése a mai napig sem jelent meg, pedig a minimális szakmaiság ezt követelné.

Még nagyobb problémának látom, hogy egyik után sem született olyan szakmai, jogalkotási, államigazgatási kezdeményezés, amely a mindenki előtt ismert szakmai és törvényességi problémákat kezelni tudná. A szakfelügyeleti rendszer legfőbb értelme az lenne, ha a minisztérium nemcsak gyűjtené e jelentéseket, hanem konkrétan is beforgatná saját munkájába, ill. visszaforgatná a szakma javára. Ebből eddig alig volt valami is érzékelhető.

4. A rendszer irányítása

Ez a metszet két rétegű: az egyik a vezetés *technikai* (írásos és elektronikus) kommunikációja, amely egyrészt a CXL-ben, másrészt a honlapon testesül meg. Előbbi esztétikus és praktikus kivitelű, de két évben sem jelent meg, és törekvés sem volt rá, hogy a benne szokásos információkat máshol közreadják. A szakértői kör illetően alultájékoztatása elfogadhatatlan.

Használati értékét és hatását tekintve igazi jelentősége a honlapnak lenne, amelynek legfőbb jellemzői az alábbiak:

- Rendszeresen elmarad az oldal frissítése (a 2009. március 9-ediki frissítésig még olvasható volt a novemberben lezárult TEMI vizsgálat szempontsora, a 2007 tavaszi regionális rendezvények meghívója stb.).

- Az egyes dokumentumok minden logikai rend nélkül sorakoznak, kaotikusan keverednek jogi anyagok a módszertani szempontok dokumentumaival és a különböző adminisztratív nyomtatványokkal.
- Nem tudni, egyes anyagok miért vannak fent, ill. miért nem. Március 9. előtt például még olvashattuk a 2007. évi konferencia előadásait. Most pedig eltűnt valamennyi, ahelyett, hogy nyitottak volna itt egy archívumot, ahol ezek megtalálhatók lennének. Eközben a márciusi regionális tanácskozás programja június 11-ig is aktuális hírként volt olvasható.
- Sajátos szelekció „áldozata” lett az SZMSZ²¹, mert bár jelzi, hogy „A szakfelügyeleti, szakértői munka 2005-2006. évi díjazását a Szabályzat 2. számú melléklete tartalmazza.”, ilyen melléklet azonban sehol nem található. Talán nem publikus? S persze aktualizálni is illene, hiszen 2009-et írunk.
- Az anyagok többsége anonim és jogilag kétséges legalitású, hiszen semmilyen minisztériumi azonosító, ill. hitelesítő elem nincs rajta (fejléc, keltezés, aláírás stb.). Egyik-másik féloldali szövegeket tartalmaz csak, kinyomtatva szinte egy fecni-gyűjtemény az egész, amely önmagát teszi komolytalanná.
- Ha az egyes dokumentumokat alaposan megnézzük, a helyzet még kétségbeejtőbb. Egyrészt átfedések sorozata található a különböző időpontokban fogalmazott anyagokban (ld. Formai követelmények), másrészt nyelvtani, stílus- és gépelési hibák tömege található bennük. Alig van olyan anyag, amiben ne lenne elképesztő hiányosság. Például a vizsgálati összesítő (2. sz. dokumentum²²) utolsó 20 sorában hiányzik a vizsgált települések és kistérségének neve; a Vizsgálandó dokumentumok²³ anyagaiban hol sűrű, hol ritka a sortávolság, hol kisbetűvel, hol nagybetűvel kezdődik mondat stb. A hibák további hosszas sorolásának csak a területi korlátok szabnak határt.
- Mindent alulmúl azonban a szövegszerkesztés színvonala. Elég, ha a „¶ – Minden látszik” jelet aktiváljuk a dokumentumokban, lehet látni, hogy „fényvégre” van a formázás színvonala az ECDL Start minimumától is: ismeretlen a tabulálás, ezért beíráskor pl. az épület adatlap sorai szétesnek, a dokumentumok végén lógó üres oldalak vannak stb. stb.

Ki kell mondani: **kínosan pongyola az egész oldal, formailag és tartalmilag egyaránt**, miközben ilyen minőséget, az itt tapasztalható hibák töredékét sem fogadják el egyetlen szakfelügyeleti jelentésben sem. A fent soroltak többségét – köztük a honorárium táblázat hiányát – jeleztem a március 12-ei regionális tanácskozáson a vezető és a regionális vezető szakfelügyelőnek, ám azóta sem változott semmi. Mindez nem a rendszergazda, hanem a szakmai irányítás felelőssége, de úgy tűnik, még a segítő szándék is fölösleges. Pedig egy jól használható oldalhoz „csak” annyi kellene, hogy a fentebb hiányolt minőségben – *nyelvi, stílári és gépelési hibák, valamint a tartalmi átfedések kiküszöbölésével* – újraíratni az anyagokat és világos logikai csoportosítással felrakni. A meglévők alapján kínálkozik a rend: 1. Jogi anyagok, 2. Vizsgálati dokumentumok, 3. Adminisztratív dokumentumok, 4. Archívum (konferenciák szakmai programjai, előadások stb.). Hozzáteszem: az oldalt sokkal aktívabban, sőt, interaktívan kellene használni. Ott kellene megjelentetni a szakmai olvasandókat (időt rabló és unalmas előadások helyett), többek között a CXL anyagát is. (Megismétlem: a benne közreadott táblázatoknak tartalmazni kellene a rendszer költségvetését és felhasználását, benne a megbízási díjakat.) A partneri kommunikáció érdekében a szakmai anyagokat időben ki kellene adni, hogy érdemi eszmecsere alakuljon ki, s erre az internetes felületet alkalmas lenne.

Ebben a relációban különösen nem lehet eltekinteni a *személyes vezetői stílustól* mint az irányítás másik rétegétől sem, mert emberi viszonyokról van szó, s nem tehetünk úgy, mintha nem hallanánk a szakmai közbeszéd mormogásait. Kerekes László egy emberi hangú kommunikációval irányított. Megértő volt, gyakran túlzottan is, de kifogásait se bántóan adta

²¹ http://www.erikanet.hu/system/adatbazis_fajl.php?fajl_id=25867

²² http://www.erikanet.hu/system/adatbazis_fajl.php?fajl_id=54236

²³ http://www.erikanet.hu/system/adatbazis_fajl.php?fajl_id=17870 ill. http://www.erikanet.hu/system/adatbazis_fajl.php?fajl_id=17878

elő. Közvetlen és szinte baráti **volt** a rendszer – köszönet érte. 2005-től ez erősen megváltozott: gyakran kinyilatkoztatások vannak, a más vélemények és rendszerkritikák kategorikus, időnként lekezelő és arrogáns vezetői elutasítása. Pedig a fentiek tükrében erre nemcsak hogy ok nincs, hanem szakmai és erkölcsi alap se. (Sietve és örömmel teszem hozzá: regionális szinten nem volt még ilyen élményem.) Óvatosabban kellene bánni a jelentések javíttatásával is, a kért korrekciók, a saját, „neki tetsző” nyelvi és stiláris elvárások érvényesítésével. Nincs az rendjén, amikor egy fogalmat azért kell kicserélni, mert a regionális vezető szakfelügyelő nem szereti. Kicsit szerényebben, kicsit horizontálisabban – a vertikális viszonyok hangsúlyozása helyett – együtt sokkal többre mennénk. (Meg kell jegyezni, hogy ehhez mi, szakértők is kellenénk. De ha meg se szólalunk, hanem szép csöndben várjuk a következő megbízást, akkor nincs jogunk szólni. Még akkor se, ha egyébként tiszteletre méltó őszinteséggel valljuk be, hogy „*sokan vagyunk, akiknek meg kell becsülni mindazt, ami jut.*”²⁴. Minden megértésem ellenére is azt kell mondanom, hogy e tipikus vélemény is oka a helyzetnek.)

A honlapon lévő anyagok minősége ill. az irányítás elvárásai közötti ellentmondás az „*amit szabad Jupiternek, nem szabad a kisökörnek*” intelmet juttatja eszembe. Olyan **kettős mérce** működik, ami szakmailag és etikailag sem tartható. Mindezért hadd hivatkozzam a 11/III. dokumentumra²⁵, amely a vizsgálati jelentés formai értékelési szempontjait fogalmazza meg. Ennek első pontja: „*hibátlan külalak és helyesírás*”. Ezzel mélyen egyetértek, olyannyira, hogy – egy-két kivétellel – az összes szakfelügyeleti dokumentumot „visszaadom” javításra! A ritka kivételek egyike a példaértékű külalakkal és formázással bíró „*Kérdőív a közművelődési szakfelügyelet vizsgálatához*”²⁶ c. dokumentum. Látható, hogy így is lehet.

Óvatosabban kellene bánni a verbális kommunikációban a különböző pressziókkal is. Minden költségvetési megértésem mellett sem lehet nyilvános fórumokon hangoztatni (akkor sem, ha így van), hogy a vállalkozói igazolvánnyal *nem* rendelkező szakértőknek igen kis esélyük van megbízásokra. A 2005. októberi debreceni tanácskozáson ez kategorikusan elhangzott – sajnos, ezt a jelenlévő három régió szakértői pissenés nélkül hallgatták végig, rajtam kívül senki nem kifogásolta²⁷ –, azóta ez némileg lágyabb retorikával hallható. Ez sem nem alkotmányos, sem nem kollegiális eljárás, mert egyrészt sérti a jogegyenlőség elvét, másrészt a szakértők többségének csak évi néhány, vagy akár csak 1-2 megbízás miatt is vállalnia kell(ene) a bürokráciát.

Ennél azonban sokkal érthetlenebb és minden jogalapot nélkülöző a minőségbiztosítási tanfolyamok elvégzésére való kényszerítés, hirdelve, hogy nem fog kapni megbízást, aki nem végzi el. Mára ez a feltétel egyértelműen beépült a rendszerbe, bár ez sehol nincs leírva. Teszik mindezt úgy, hogy erre semmilyen felhatalmazás nincs (az SzMSz-ben sem!²⁸), s akkor, amikor a minőségbiztosítási rendszer bevezetéséről semmilyen jogszabály, de még csak egy tervezet sem jelent meg, tehát nincs jogszerű hivatkozási alap. **Egy nem létező rendszer ismeretét feltételül szabni jogi képtelenség és szakmai abszurd.** (Ámbár nekem már az is képtelenség, hogy egy nem létező rendszer tudásanyagát hogyan lehetett akkreditáltatni, abból tanfolyamokat szervezni és elvégzéséről tanúsítványokat kiadni.) Nem mellesleg: a jelenlegi vizsgálati szempontsor sem igényli annak ismeretét. Nincs még egy olyan ágazat, ahol egy beharangozott, *egyszer, valamikor, talán majd* megjelenő jogszabályra hivatkozva kényszerí-

²⁴ In: [www.erikanet.hu/Fórum/Szakmai hírek/Hol áll a szakfelügyelet átalakítása?](http://www.erikanet.hu/Fórum/Szakmai_hírek/Hol_áll_a_szakfelügyelet_átalakítása?) 2005. 10. 26. (12.)

²⁵ http://www.erikanet.hu/system/adatbazis_fajl.php?fajl_id=25866

²⁶ http://www.erikanet.hu/system/adatbazis_fajl.php?fajl_id=37374

²⁷ Ennek okán szólaltam meg – ma is aktuálisan!!!: [www.erikanet.hu/Fórum/Szakmai hírek/Hol áll a szakfelügyelet átalakítása?](http://www.erikanet.hu/Fórum/Szakmai_hírek/Hol_áll_a_szakfelügyelet_átalakítása?) 2005. 10. 17. (7.)

²⁸ „**Feladata: megbeszéli és összegzi** a tárgyév vizsgálati tapasztalatait; **javaslatot fogalmaz** a közművelődési feladatellátás országos szakfelügyeletének működési szabályzatára; szakfelügyelet éves és speciális országos vizsgálati program témaköreire, a vizsgálati szempontokra, a szakfelügyeleti jelentések kötelező tartalmára; a szakfelügyelők éves szakmai konferenciája és a regionális munkaértekezletek, továbbképzések témaköreire, CXL. számainak tartalmára; **javaslatot tehet** a közművelődési szakterület fejlesztésére, jogszabályi háttérének módosítására, teljessé tételére.

tenek állampolgárokat valamilyen lépésre. S ha be is vezetik, joggal és okkal kérhető majdan a szükséges tudások megszerzésére türelmi idő – mint azt egyéb hatályba lépő jogszabályok esetén szokás.

Az anonim dokumentumok, a különböző verbális elvárások azt jelzik, hogy a **szakfelügyeleti rendszerben túl sok a szabályozatlan elem, helyette személyi elvárások vannak**. Milyen erkölcsi alappal kérjük számon az önkormányzati hibákat és a gyakori félfudális gyakorlatot, ha saját irányításunk is használ nem-legális (s persze nem legitimált) eszközöket?

Ez az irányítási minőség azonban sokkal többről szól. Úgy tűnik, **a jelenlegi személyi és munkaköri szisztémában nincs elégséges személyi és szervezeti kapacitás arra, hogy a rendszer olajozottan, példás minőséggel működjön** – de akkor ezt nem is kellene erőltetni! **Egy objektív működést nem lehet a szubjektív feltételeknek ennyire kiszolgáltatni**. Semmi nem indokolja, hogy a szakfelügyelet továbbra is Közművelődési Főosztály közvetlen irányításával működjön, mint ahogy – a feladathoz való ragaszkodáson kívül – azt sem indokolja semmi, hogy minden előkészítő és összegző anyag a Főosztály munkatársai által szülessék. A közgyűjteményi ágazatokban sem az illetékes osztályok javítgatnak jelentéseket, hanem ágazati háttérintézményeik és felkért (vezető) szakfelügyelőik végzik a szakmai munkát a szak-osztályok stratégiai irányításával. Van a minisztériumnak közművelődési háttérintézménye is – a Magyar Művelődési Intézet és Képzőművészeti Lektorátus –, amely megfelelő kondíciók biztosításával el tudná látni e feladatot.

Végül még valami. A regionális vezető szakfelügyelőket először pályázat alapján választották ki, de már az első személyi váltásoknál sem folytatták e gyakorlatot. Tény: jogszabály ezt nem írja elő. Ám mégis tisztább viszonyokat és egészségesebb klímát biztosítana a pályáztatás gyakorlata, különösen, ha meghatározott időre, például három évre szólna a megbízás. S hogy ne váljék a státusz hitbizományá, ne merevedjen be semmilyen személyi kör és rutin-eljárás, két ciklus után érdemes volna váltani. Van annyi személyi potenciál a szakmában, hogy egy ilyen helyzettől nem jön zavarba. Ez egyúttal megóvná az esetleges leváltástól is az egyént, méltó módon lehetne visszavonulni e szereptől.

4. A pénz

Ne legyünk szemérmesek, erről is szólni kell! 1999-ben 150 ezret fizettek egy kistelepusi vizsgálatért, 2008-ban 130-140 ezret. Hogy mikor mennyi jár, azt csak „odafent” tudják, hiszen nincs nyilvánosságra hozva a „bértábla”. Azt viszont mindenki tudja, hogy ami 1999-ben méltányos összeg volt, az mára az inflálódás miatt nem valódi ellenértéke a munkának. Ha az érdemi honoráriumnak az az ára, hogy kevesebb vizsgálat lehet, akkor azt az árat kell megfizetni, de a szakma lelkiismeretével és anyagi kiszolgáltatottságával nem szabadna visszaélni. S akkor még mindig messze leszünk a korábban hivatkozott piaci áraktól. Ezzel együtt érdemes átgondolni és arányosabban megállapítania a tematikus vizsgálatok díjait, mert a településekhez képest többször túlzó volt.

ÖSSZEGRZÉS:

1. Javaslom a **szakfelügyeleti rendelet módosítását**, amelyben pontosítanánk a szakértői státusz (*ld. 4. § /1/ bek.*) szakmai konszenzussal legitimált feltételeit. Szakmánk presztízsének erősítését egyébként az jelenthetné, ha közgyűjteményi szakfelügyeletekkel együtt egységes rendelet fogalmazódna, amelynek általános része után az ágazati fejezetek szólnának a specialitásokról.
2. **Módosítani kellene** a szükséges változások beépítésével az **SZMSZ-t**, s csatolni hozzá a jelenleg hiányzó mellékleteket is. Itt kellene meghatározni az évenként adható megbízások számát, ill. a szakfelügyeleti összeférhetetlenséget is.
3. A Szakfelügyeleti Munkabizottság vezetési stílusában törekedjen a **horizontális** együttműködésekre, a **partneri** kommunikációra! Törekedjenek arra, hogy csak a **jogilag igazolt normákat** követeljék meg a szakértőktől (*ld. minőségbiztosítási képzések, jelentések más célú felhasználása*).

4. **Meg kell teremteni a rendszer transzparenciáját!** Legyen nyilvános minden közérdekű adat és információ: munkatervek, költségvetések, felhasználások, megbízások. Mivel közpénzekekről van szó, fontosnak tartom a nyilvánosságot, a szakfelügyeleti és a szakfelügyelői (!) „üvegseb” megvalósítását.
5. **Halaszthatatlan a szakértők igazgatási (jogi és pénzügyi) tartalmú kiképzése.** Mielőbb akkreditáltatni kellene olyan képzési formát, amelynek kötelező elvégzése megbízási feltétel lenne. Természetesen ehhez költségcsökkentő forrásokat is kell találni. A továbbképzések szervezésében a költség- és időhatékonyság is legyen fontos szempont.
6. Alakítsuk ki a **szakfelügyelők minősítési rendszerét**, hogy objektívebb szempontok alapján választódjanak ki a megbízásokra!
7. **Szakmailag értelmes és hasznos célvizsgálatok** induljanak, amelyek **mielőbbi összegzésével** és szakmai feldolgozásával szolgálják a szakma önismeretét, tudásának bővítését és napi munkáját.
8. **Vegyék jobban igénybe a szakértők tudását**, jobban vonják be az együttműködésre és elméleti munkára kész és képes szakfelügyelőket a teljes rendszer minél jobb működtetésébe. Kérjék ki véleményü(n)ket a tervezett éves programokról, beszámolókról stb.
9. A mai korban **megfontolandó a CXL további megjelentetése**, hiszen a benne lévő anyagok műfaja ezt nem igényli. Költségtakarékossági okok miatt is inkább fordítsunk gondot egy **élő, aktív és interaktív internetes felületre**, ahol a szakértőktől elvárt minőségben (!) jelenjenek meg dokumentumok.
10. A regionális vezető szakfelügyelőket **pályázati úton**, maximum kétszer három évre megbízva válasszák ki.
11. Már csak önbecsülésünk miatt is javasolom **emelni a megbízási díjak összegét**. Ha kell, a szakfelügyeleti költségvetésből áldozni kell az ERIKANET gondozására, a kötelező képzések költségcsökkentésére.
12. A **teljes rendszer közvetlen szakmai feladatellátása és a vezető szakfelügyelő feladatköre kerüljön át az MMIKL-be** a Közművelődési Főosztály stratégiai irányítása, évenkénti beszámoltatása, a vezető és a regionális vezető szakfelügyelő kinevezési jogköre mellett.

A fenti javaslatok megvalósulását ugyan fontosnak tartom, de a rendszer lényegi problémáját mégis az alábbiakban látom:

A közművelődési szakfelügyelet alapvetően egy EXTENZÍV, ezért nehézkes, rendszer, aminek legfőbb törekvése egy *mennyiségi szempont*: legyen minél több vizsgálat. Ezért aztán hol Pest megyét, hogy Dél-Dunántúlt „rohanjuk” le. Büszkélkedünk a szakfelügyelt települések számával, miközben **az önkormányzati visszajelzések zöme formális, esetleges, ellenőrizetlen és ellenőrizhetetlen**. A vizsgálatban feltárt jogsértésekre nincs semmilyen szankcionáló rendszer, az önkormányzatok többsége mindennek tudatában nem is veszi mind ezt komolyan, számára semmit nem jelent egy törvénysértés utáni közigazgatási hivatali figyelmeztetés. Ezekkel a tényekkel szembe kell nézni, s nem kellene áztatni magunkat a szakfelügyeleti munka hatékonyságával és fontosságunkkal. Többre megyünk, ha csöndben bevalljuk magunknak, hogy igen alacsony annak a sokmillió forintnak a felhasználási hatékonysága, amit erre biztosít a minisztérium. S ha ezt a pénzt még ráadásul semmire sem jó célvizsgálatokra is pazaroljuk, a rendszer értelme és léte kérdőjeleződik meg. Pedig mélyen egyetértek Kerekes László 2002. évi összegzésének e mondataival: *„Fontos eredménynek tartjuk, hogy az 1999. II. félévében beindult szakfelügyeleti munka révén a központi kulturális igazgatás új eszközzel gyarapodott. Ezzel bővült az ágazat működésének befolyásolási lehetősége... Jogosítványai alapján közvetlenül tud a helyszínen segítséget nyújtani az önkormányzatoknak, a kötelező közművelődési feladatellátásban résztvevőknek. ...ráadásul az ellenőrzések során*

szerzett tapasztalataikkal bővült a szakfelügyelők látóköre, gyarapodtak ismereteik.”²⁹ **Igen, ez egy olyan eszköz, amely a szakma számára nagy segítség – lehetne.**

A kezünkben lévő eszköz **hatékony** működtetéséhez azonban **szemlélet- és lépésváltás** kell: egy INTENZÍV, dinamikus rendszer létrehozása, amelynek vezérfonala: KEVESEBBET – JOBBAN! Ez vezet el a hatékonyság növeléséhez, ami a szakma általános presztízsét is növelheti. Ehhez két célt kell elérni:

1. A települési vizsgálat szerves része legyen – a könyvtári szakfelügyelet gyakorlatához hasonlóan – egy automatikus **utóvizsgálat**, amelyre 6 hónappal azután kerül sor, amikor a minisztérium kiküldte a jelentést. Már a felkérés is így történne, s az önkormányzat értesítő levelében is szerepelne, számolhatnak vele, így komolyabbá válik minden. Tehát egy ÜGYKÖVETŐ szakfelügyelet szükséges, ami nem gondolja elvégzettnek a dolgát azzal, hogy leírja egy adott pillanatbeli tapasztalatait.
2. Mindez azonban nem elég. Ha a jogsértéseknek nincs szankciója, még mindig értelmetlen a munka. Ezért meg kell keresni annak módját, hogy
 - milyen jogi lépéseket tud tenni a minisztérium a feltárt jogsértések kezelésére;
 - hogyan lehet a kulturális minisztérium által kiírt, ill. a kulturális témájú egyéb pályázatokba beépíteni pályázati *feltételként* a szakfelügyeleti vizsgálatban feltárt jogsértések megszüntetését.

Ennek a két alapfeltételnek **együttesen** kell teljesülnie, hogy értelme legyen e munkának, s hogy ne ellenérzésekkel tekintsünk a szakfelügyeletre, vagy akár lépünk ki belőle³⁰. Ellenkező esetben az ilyen vélemények nehezen cáfolhatók. Ezért aztán azt is ki kell mondani, hogy **ezen hiányában kevés értelme van az egésznek**. Bizonyára lényegesen kevesebb települési vizsgálat végezhető így el, azonban a hatékonysága s az eredmények megfelelő országos kommunikálása sokkal több hasznot jelentene a közművelődésnek.

2004-ben a regionalizáló szándékok hírére az volt az első reakcióm, hogy egy zavaros folyadékot hiába öntünk szét hét pohárba, attól az még nem lesz tisztább. Sajnálattal látom, hogy jószerevével csak ennyi történt. Lehet még egy ideig számmisztikát játszani a vizsgálatok számával, születhetnek még jó vizsgálati szempontok és jó jelentések, de ez csak időhúzás. Optimista vagyok, hát hiszem, hogy a szakfelügyeleti rendszert is lehet hatékonyan működtetni – hogy örömmel, munkánkat hasznosnak érezve dolgozzunk benne. A jubileum éve jó alkalom a tükörbe nézésre és a lépésváltásra. Mottónk költőjét idézve: „...*rendezni végre közös dolgainkat, ez a mi munkánk; és nem is kevés*”.

²⁹ CXL 2002, 12-13. o.

³⁰ [www.erikanet.hu/Fórum/Szakmai hírek/Hol áll a szakfelügyelet átalakítása?](http://www.erikanet.hu/Fórum/Szakmai_hírek/Hol_áll_a_szakfelügyelet_átalakítása?) 2007. 11. 18. (17.)